

Snellman 200 –juhlavuosi

J. V. Snellman ja suomen kieli -seminaari Kuopiossa 8.1.2006

Seppo Suhonen

J. V. Snellman ja suomen kieli

SISÄLTÖ:

Snellmanin suhde suomen kieleen	2
Suomen kieli Snellmanin kirjoituksissa	5
Suomen kieli Snellmanin puheissa	7
Snellman suomen kielen käyttäjänä	10

Tarkastelen seuraavassa myös Snellmanin suhdetta suomen kieleen ja suomenkieliseen kulttuuriin.

Yleisesti on oletettu, että Johan Vilhelm Snellman ei joko osannut suomea tai osasi sitä hyvin huonosti. Hänen suomen kielen taidostaan on kuitenkin monia todisteita. Niitä on tullut lisää päivänvaloon hänen koottujen teostensa *Samlade arbeten* [= SA] I – XII ilmestyttyä.

Juhan Vilhelm Snellmanilla (Tukholma 12. 5. 1806 – Kirkkonummi 4. 7. 1881) oli aikansa keskeisenä vaikuttajana varmasti laaja suhdeverkosto, niin että hän saattoi saada paljolti tarkoituksensa toteutetuksi suhteillaan silloiseen suomenruotsalaiseen sivistyneistöön ja hallintokoneistoon ja laajojen kansainvälisten kontaktiensa kautta. Kuitenkin jälkipolville ja meidänkin ajallemme hän hahmottuu ennen kaikkea kirjoittajana ja puhujana. Hän esiintyi julkisuudessa kirjallisesti ja suullisesti pääasiassa ruotsin kielellä, mutta se ei merkitse sitä, että hän olisi ollut svekomaani, vain ruotsalaisen kansan osan puolesta kiihkoilija. Hänen asennoitumisensa ruotsalaisuuteen ja suomalaisuuteen ja suomen kieleen käy kyllä ilmi hänen säilyneestä tuotannostaan.

Snellman oli filosofi ja valtiomies eikä kielentutkija, mutta hänen arvostuksensa kieltä kohtaan ilmenee mm. seuraavasta Suomalaisen Kirjallisuuden seuran esimiehen puheen katkelmasta (16. 3. 1874):

“Mutta joka polvi jättää seuraavalle perinnöksi työnsä hedelmät. Näistäkin vielä, mikä ruumiillista on, [vaikka väliin vuosisatojakin kestää, kummituksena uusien sukujen häärimisten keskellä,] kuitenkin kerran vaipuu maahan ja tomuksi muuttuu. Ainoastaan ne ihmishengen työt, joiden kannattajana on tämän hengen oma luoma, kieli, ne eivät ole luonnon vaiheiden alaisina; ne jäävät vaihtelevien sukujen pysyväksi perinnöksi. Sillä ei ole tällä perinnöllä ruumiillista oloa ollenkaan.” (XII: 186; 59).

Snellmanin suhde suomen kieleen

Kun lukee Snellmanin koottuja kirjoituksia, voi pian huomata, että hän oli kiivas suomen kielen oikeuksien puolustaja. Tässä esitettäkään vain muutamia esimerkkejä.

Litteraturbladissa (elokuu 1862) Snellman esittää voimakkaan vetoituksen suomen kielen saattamiseksi oikeudenkäynnin kieleksi kaikissa asteissa. Hänen vähimmäisvaatimuksensa ovat:

(1) Alituomareille on myönnettävä heti lupa toimittaa asiakirjat suomen kielellä niille, jotka niin haluavat. (SA X: 429)

(2) Niiden tuomiokuntien johtajiksi, joissa on jo käytetty suomea kirjallisesti, ei saa vastaisuudessa määrätä sellaisia tuomareita, jotka eivät sitoudu toimittamaan asiakirjoja suomeksi. Hän ei vaadi, että tuomarien kirjallisen suomen kielen taidon tulisi heti olla ihan korrektia. Pääasia on, että asia tulee oikein ymmärretyksi, ja kieli hioutuisi kyllä myöhemmin.

Mutta kirjoittajan vaatimukset eivät pysähdy tähän. Hänen mielestään suomalaistamisprosessi on toteutettu vasta sitten, kun hovioikeuksien suulliset käsittelyt tapahtuvat suomeksi, keisarillisen senaatin oikeusosastossa asiakirjat käsitellään suomeksi ja myös senaatin jäsenet osaavat lukea ja kirjoittaa suomea sekä yliopiston ja erityisesti juridisen tiedekunnan professorit ovat suomen kielen taitoisia (SA X: 431 – 432). Snellmanin näkemyksen mukaan oli tapahtunut korvaamaton vahinko, kun 10 vuotta aikaisemmin ei ollut säädetty, että kaikkien syntyperäisten kansalaisten, jotka hakevat opettajan paikkaa yliopistossa, tulee osoittaa jonkinlainen suomen kielen taitonsa. Kun niin ei tapahtunut, se jarruttaa vuosikymmeniä kansallista sivistyskehitystä, Suomen kansalliskirjallisuuden syntyä ja suomen kielen yleistä käyttöä tuomioistuimissa ja hallinnossa. Se vähentää yliopiston merkitystä maalle ja kansalle ja myös sen kykyä vastata kutsumuksestaan ylipäättään. On välttämätöntä, että juridiikan opiskelijat suorittaisivat tutkinnon suomen kielessä. Samalla Snellman toistaa jälleen teesinsä, että venäjän kielen opintoihin käytetty aika on hyödytöntä heidän tulevan toimintansa kannalta ja se aika voitaisiin käyttää suomen kielen opintoihin. Tästä vaatimuksesta voi rivien välistä lukea, että Snellman ei uskonut Venäjän vallan pysyvyyteen eikä Suomen venäläistymiseen vaan päinvastoin itsenäistymiseen.

Snellman saattoi soluttaa vaatimuksiaan suomen kielen aseman parantamisesta sellaisiin yhteyksiin, joissa lukija ei niitä välttämättä osaisi odottaa. Niin tapahtui esimerkiksi Litteraturbladissa maaliskuussa 1862, kun hän esitteli ja arvioi Lönnrotin Kalevalan lyhennettyä laitosta koulujen tarpeiksi. Hän kysyy, milloin luetaan suomea oppilaitoksissa. Päämääränä olisi oltava kyky käyttää kieltä kirjoituksessa ja puheessa, mutta sitä ei saavuteta, vaikka opetustuntien määrä kolminkertaistettaisiin nykyisestä. Hän huomauttaa, että jo kauan on odotettu, että venäjän alkeisopetuksen pakollisuus poistettaisiin tarpeettomana. Niin pian kuin venäjä poistuu pakollisten oppiaineiden joukosta, saadaan hyvää aikaa suomen kielen opetukselle. Yhtä välttämätöntä on, että suomi tehdään opetuskieleksi jossakin oppiaineessa. Mutta ei

Snellman mitenkään voi hyväksyä sitäkään tilannetta, että korkein opetus on vain ruotsinkielistä. Hän toteaa terävästi, että yliopistosta valmistuu pappeja, jotka eivät ole koskaan nähneet suomenkielistä Raamattua tai katekismusta, ja moni heistä ei osaa Isä meidän –rukousta eikä Herran siunausta sillä kielellä, joka tulee hänen ammatinharjoituksensa kieleksi. Sama koskee myös juristeja ja hallinnon virkamiehiä, kun parhaatkaan heistä eivät osaa kirjoittaa kuittia suomeksi. Yliopistonuoriso on kyllä kiitettävällä patriotismilla itse koettanut kohottaa suomenkielisten tutkintojen vaatimuksia, mutta minimivaatimukset olisi toki säädettävä lailla. (SA X: 285 – 286).

On mielenkiintoista, miten Snellman monesti esitteli ja arvosteli suomenkielisiä teoksia, ja usein aivan kielen kannalta eikä vain kielipoliittikkona. Nämä kirjoitukset osoittavat, että hän oli hyvin perehtynyt suomen kielen rakenteeseen ja kielenkäyttöön.

On kyllä ymmärrettävää, että näihin kieliäiheisiin kirjoituksiin saattoi antaa aiheen joku Porthan, M. A. Castrén tai August Ahlqvist, jotka olivat samalla suomalaisen kulttuurin merkkimiehiä ja kansallisia herättäjiä kielentutkijoina, joskaan Castrén ei käyttänyt suomen kieltä.

Snellman ei paljon käyttänyt suomen kieltä kirjoituksissaan ja puheissaan, mutta hän ymmärsi sitä hyvin, aivan vivahteita myöten. Esimerkiksi hän esittelee *Litteraturbladin* joulukuun numerossa 1861 kalenterin Mansikoita ja mustikoita kolmatta vihkoa ja siinä olevia runoja, joista useimpien tekijä on nimimerkki Suonio eli Julius Krohn. Hän sanoo, että runojen ilmaisutapa on kuvarikasta ja runoilijalla on ilahduttavalla tavalla kieli hallussaan, ja hän jatkaa: “Ainoastaan muutaman kerran voisi toivoa, ettei hän ilman pakottavaa syytä käyttäisi epätavallisempia (sulkeissa: itäsuomalaisia) kielenmuotoja. (SA X: 235). Hän myös siteeraa pitkiä jaksoja näistä runoista. (SA X: 235 – 238.). Hän viittaa myös kalenterin marraskuun numerossa ilmestyneisiin “Kuun tarinoihin”, joiden kieltä hän kuvaa proosamuotoisuudesta huolimatta poeettisen rikkaaksi. Kolmannessa vihkossa on myös Suonion suomennoksia Daavidin psalmeista, ja niiden kieliasua Snellman ihailee. Hän kirjoittaa, että sanatarkempi, vapaampi ja kauniimpi ei runomuotoinen käännös voi olla. Hänen mukaansa tämän käännöksen länsisuomalaiselle epätavallisemmat sananmuodot osoittautuvat keventäviksi aineksiksi. Sitten hän kiinnittää huomiota säkeeseen “*Häll’ onni kumppalina*” ja sanoo sen olevan ainoa vähemmän kaunis ilmaus, joskin hän heti myöntää: “kanske dock blott för Ref[erent]s öra” (eli: ehkä kuitenkin vain referoijan korvaan). Huomattakoon, että hän tarjoaa tähän oman käännöksensä, nimittäin *kumppalina* sijaan sanan *saattajana*, joka (kuten hän kirjoittaa) “kauniimpana ja suomalaisempana olisi ollut tarjolla” tai sitten kiertoilmaisun käytön, jollainen voisi olla: *Hänt’ seuraa onni aina*.

Eräs merkinnällä O. D. kirjoittanut runoilija oli aiemmin tullut tunnetuksi ruotsinkielisistä runoistaan Joukahaisessa, ja nyt hänen suomenkielisessä tuotteessaan nimeltä “Minne?” Snellman näkee ilahduttavan osoituksen suomen kielen opintojen edistymisestä, vaikka kirjoittaja on vasta yliopistossa oppinut suomea.

Snellman julkaisi tammikuussa 1861 esittelykirjoituksen G. E. Eurénin suomalais-ruotsalaisesta sanakirjasta *Litteraturbladissa*, siinä lehdessä, jonka ilmestyminen oli alkanut juuri Kuopiossa 1847. Kyseessä oli sama Eurén, joka oli julkaissut suomen kieliopin, jota Snellman pitää parhaana siihen asti ilmestyneistä kieleemme kieliopeista. Hän ihmettelee, miten on voitu olla niin kauan ilman sellaista teosta, kun suomen kielen opiskelu on lisääntynyt yhä enemmän maan ruotsinkielisen sivistyneistön keskuudessa ja suomenkielisen kirjallisuuden laajuus ja merkitys ovat kasvaneet. Esittelijä kiittelee kovasti Eurénia sanakirjan kokoamisesta ja julkaisemista. Tämä sanakirja perustuu vahvasti itäsuomalaiseen sanastoon, ja Snellman näyttää lukevan sanakirjan sanarunsauden juuri sen ansioksi. Hän viittaa pariin aikaisempaan sanakirjaan, joiden pohjana on sanaköyhempi länsisuomen kieli (“den ordfattigare Vestfinskans grund”), ja siinä hän osuu oikeaan. Kiiteltyään sanakirjan tekijää esittelijä myös jakelee moitteita esipuheen puuttumisesta. Mistään ei näet käy ilmi, että sanakirja perustuu melkoiselta osin aiempiin Lönnrotin ja Keckmanin sanastokeräelmiin. Snellman ilmaisee paheksuntansa myös tietyille sanomalehdille, jotka olivat rientäneet kritisoimaan Eurénin sanakirjaa siihen tarkemmin perehtymättä. Aivan yksityiskohtaisia rakentavia huomautuksiakin arvostelija antaa. Hän ei ole oikein tyytyväinen Eurénin tapaan tuoda esiin sanojen vartaloita mutta ei riittävästi taivutusmuotoja.

Samassa lehtensä numerossa Snellman arvioi useita muitakin suomenkielisiä teoksia. Yksi niistä on Kuopiossa v. 1860 julkaistu Nadeschda, yhdeksän laulua Johan Ludwig Runebergiltä, K. Kiljanderin suomentama. Snellman ei moiti Kaarle Kiljanderin käännöstä vaan siinä käytettyä Wolmar Schildt-Kilpisen kummallista venykekirjoitusta, johon oli otettu mallia tanskan kielen kirjaimistosta. Siihen kuului mm. o:n merkitseminen o:lla ja sen päälle piiretyllä poikittaisviivalla ja ä:n merkitseminen a:n ja e:n yhteismerkillä kuten tanskan kielen kirjaimistossa, ja juuri tanskalaiselta kielentutkijalta Raskilta kääntäjä olikin ottanut mallia. Schildt oli lähettänyt *Litteraturbladillekin* oudolla kirjoitusjärjestelmällään laaditun kirjoituksensa, mutta Snellman toteaa hyvin purevasti, ettei lehti sitä julkaissut, osaksi pelkästä vaatimattomuudesta, koska kirjoitus oli kovasti arvioitsijaa imarteleva, ja osaksi siksi, ettei katsottu voitavan täyttää lehden palstoja hyödyttömällä sepustuksella. Snellman (kuten hän kirjoittaa: vi ‘me’) ei halua mitenkään kiistää Schildin kirjoituskeksinnön erinomaisuutta, mutta hänen mielestään vain Suomen kirjallisuudella on korkeampia päämääriä kuin tehdä sen harvat tuotteet käyttökelvottomiksi uusilla kirjoitustavoilla kuten tässä Nadeschdan käännöksessä on tapahtunut.

Samana vuonna 1861 *Litteraturblad*in elokuun numerossa (n:ssa 8) Snellman kiinnitti huomiota Axel Gabriel Coranderin suomen kielen lauseopin luonnokseen, joka oli tarkoitettu koulujen käyttöön. Snellman myöntää, ettei hän ole aivan oikea henkilö sitä arvioimaan, mutta hän oli silti huomannut, ettei kirjoittaja ollut oikein onnistunut selvittämään kaikkien sijamuotojen käyttöä (esimerkiksi eroja inessiivin ja adessiivin ja elatiivin ja illatiivin välillä). Lehden toimittaja pitää joka tapauksessa tarpeellisena tiedottaa opettajille teoksesta ja samalla tunnustaa jokaisen sellaisen

vakavan yrityksen ansiot, jolla pyritään selvittämään äidinkielen lainalaisuuksia – taikka lakeja (“modersmålets lagar”).

Edellä selostettuja arvioita ja huomautuksia ei mitenkään olisi voinut esittää henkilö, joka ei olisi osannut suomea, vieläpä hyvin.

Syyskuun numerossa Snellman julkaisi pitkän kirjoituksen otsikkonaan “Mikä oli Porthan”. Hän tuo suurin linjanvedoin esiin Porthanin perustavanlaatuiset ansiot Suomen historian, suomalaisen kirjallisuuden ja suomen kielen tutkimuksen suurmiehenä. Porthanin vaikutus siirtyi arkkipiispa Tengströmin kautta historian miehiin A. I. Arvidssoniin ja Yrjö Koskiseen ja toista linjaa myöten kaunokirjallisuuteen Topeliukseen ja Juteiniin ja edelleen perinteenkeruuseen, Gottlundiin ja Lönnrotin kautta Kalevalaan ja Kantelettareen. Suomen kielen tutkimuksen puolella Porthanin perinnettä jatkoivat sanakirjamestari Renvall, kieliopin tekijä von Becker ja suuri tutkimusmatkailija ja ensimmäinen suomen kielen professori M. A. Castrén. Sitten seurasi murteidentutkimus, jonka senkin Porthan oli aloittanut.

Suomen kieli Snellmanin kirjoituksissa

JVS puhui suomalaisten koulujen puolesta. Lausunnossaan valtiopäiville 2. III 1877 (XII: n:o 111, s. 311) hän kirjoittaa:

Ennen kaikkea ja kuten ajattelen välttämättömänä pidän varojen myöntämistä täydellistä suomalaista oppikoulua varten Helsingissä. Toiset saattavat katsoa sopivaksi (*Andra må anse det vara värdigt*) pitää täällä yllä sellaista koulua yksityisin varoin, jotka on koottu ympäri maata. Minä puolestani en katso niin. Nimenomaisesti tarvitaan määrärahoja (*anslag*) tätä koulua varten, jota toivoisin valiokunnan ajattelevan; pyydänkin nöyrimmästi, että tästä ehdotuksestani olisi seurauksena esitys valiokunnalle.

Samaan asiaan hän palaa kirjoituksessaan seuraavassa kuussa Morgonbladetissa 16. IV 1877 (121; XII: 328 – 332). Nimittäin 16. maaliskuuta oli julkaistu keisarin asettaman komitean mietintö siitä, onko suomen kieli jo saavuttanut sellaisen kehitystason, että sillä voitaisiin vaikeuksitta antaa tieteellistä opetusta ja missä määrin (*i hvad mån*) ja missä oppilaitoksissa sellaista opetusta (*utan olägenhet*) voitaisiin antaa. Samalla määrättiin suomi opetuskieleksi sellaisten kuntien porvari- ja reaalikouluissa, joissa tätä kieltä yleisesti puhutaan, mutta nykyisistä oppikouluista, lukuun ottamatta Jyväskylän suomenkielistä alkeisoppilaitosta, vain yhdessä normaalilyseossa Hämeenlinnassa, samoin kuin (*äfvensom*) Kuopion yhteislyseossa (*vid det sammalslagna läroverket*), kunnes sieltä ja ympäristöstä olisi saatu tietoa kansan toiveista ja tehty kokeiluja. Lisäksi ylihallitus (*Öfverstyrelsen*) ehdotti 20. helmikuuta 1865 määräyksiä suomen kielen käyttöön otosta maan tuomioistuimissa ja virastoissa ja totesi, että suomea tulisi käyttää maan oppilaitoksissa ainoastaan tämän kielen opetuksessa ylimmillä luokilla. Suomen kielen viljelyä ei myöskään tulisi laajentaa niin kauan kuin sen osuus tieteessä ja korkeammassa kulttuurissa säilyisi

ennallaan eikä sivistynyt luokka ole merkittävässä määrin vaihtanut ruotsin käyttöä suomeen. Ylihallitus katsoi vielä, että suomen kielen asemaa on kohotettava vasta sen jälkeen kun on pyritty luomaan alkuperäistä suomenkielistä kirjallisuutta, “joka vastaa aikamme tarpeita”.

JVS pitää täysin kummallisena sellaista järjestystä, että ensin pitäisi tuottaa omaa kirjallisuutta ja vasta sitten antaa äidinkielistä korkeampaa opetusta lapsille.

Äidinkiellisen kouluopetuksen korostaminen oli hyvin tärkeää JVS:lle. Hän kehotti kesällä 1877 Morgonbladetissa kaksinkertaistamaan opetuskielen lyseoissa (SA XII: 396 – 406; **152**). Aiempiin kirjoituksiinsa viitaten Snellman tähdentää, että opetus *molemmilla* kotimaisilla kielillä muodostaa olennaisen osan opetusaineista, koska ainoastaan opettamalla varhain sitä kieltä, joka ei ole oppilaan äidinkieli, voidaan ilman hänen vahingoittamistaan käyttää opetuskielenä lyseoissa ja koska kielen taito on hyödyksi myös niille, jotka käyvät korkeampia reaalikouluja. Hän myös luettelee suomen- ja ruotsinkieliset lyseot (s. 401). Hänen mukaansa suomenkielisissä lyseoissa *kaikki* oppilaat puhuvat suomea ja varmasti enemmistö molempia kieliä Kuopiossa ja Hämeenlinnassa ja Joensuun neliluokkaisessa lyseossa, mutta ei ehkä Jyväskylässä, koska tämä lyseo oli pitkään Suomen ainoa suomenkielinen oppikoulu ja siksi suomenkielisten vanhempien oli lähetettävä poikansa sinne. Joka tapauksessa on kaikissa näissä kouluissa vain suomea puhuvia oppilaita niin paljon, että niissä on käytettävä ruotsin kielen opiskeluun enemmän aikaa ja vaivaa ja siten sitä voidaan käyttää vain rajoitetusti opetuskielenä. Myös Mikkelissä ilmeisesti *kaikki* oppilaat puhuvat suomea mutta *ehkä enemmistö* kumpaakin kieltä.

Sen sijaan Helsingin normaalilyseoissa ja Vaasan, Porvoon, Turun ja Uuden Kaarlepyyn lyseoissa kaikki oppilaat puhuvat ruotsia ja enemmän tai vähemmän kumpaakin kieltä. Tiivistäen Snellman saattoi todeta, että vaikeuksia tuotti *viidessä* lyseossa suomen kielen ja *kuudessa* ruotsin kielen oppiminen. Siten oppilaat tulevat yliopistoon eri kouluista erilaisin kielitaidoin. Silloin voimassa olleiden säädösten mukaan saattoi tapahtua, että suomenkielisen kodin lapsi joutui kouluun, jossa opetus oli ruotsinkielistä, ja silloin oli koulutie käytännössä poikki. JVS vaati ottamaan huomioon maan suuren suomenkielisen väestön oikeutetut vaatimukset lastensa pääsystä maan julkisiin oppilaitoksiin. Snellman kirjoittaa hyvin suorasuokaisesti, että vaikka ruotsalaisella herraluokan etuoikeutetulla asemalla (*den svenska herremanna klassens privilegierade ställning*; XII: 405) on historiallinen perustansa, se on nyt kestänyt kuten kaikki historiallinen oikeus, koska sen historiallinen pohja on pudonnut pois. Ruotsista oli tullut maan virallinen kieli olojen pakosta. Mutta nämä olot on haudattu jo pian kolmeneljännestä vuosisataa sitten (kirjoittaja haluaa siis ilmeisesti sanoa, että 1800-luvun alusta alkaen eli Suomen jouduttua Venäjän yhteyteen). On luonnollista, että yksi yhteiskuntaluokka pitää sitkeästi kiinni privilegioistaan, vaikka niiden pohja on pudonnut. Sellaiset perinnäiset oikeudet eivät kuitenkaan voi säilyä ikuisesti ja niitä ei voi poistaa ilman uhrauksia. Kansakunnan sivistystä ei voida turvata sulkemalla 7/8 kansasta sen ulkopuolelle. Snellman pitää ehdottamaansa kouluopetuksen järkevää järjestämistä niin vaatimattomana

uhrauksena, että sitä tuskin edes huomaa. Tasapuolisesti Snellman ei siis suinkaan vaadi ruotsinkielisen opetuksen lopettamista vaan sen mahdollisimman laajaa käyttöä ylempillä luokilla. Hän päättää kolmiosaisen artikkelisarjansa herätyshuutoon viranomaisille, että mikään kansa ei voi säilyttää olemassaoloaan kansakuntana (*såsom nation*), jos sivistyneistö puhuu toista kieltä kuin kansa.

Suomen kieli Snellmanin puheissa

Kommentar (pohjana tiivistelmä s. 909 –910; J. N.). Nuoruudestaan saakka JVS oli suosittu puhuja ja esitelmäsihteri, mm. pohjalaisen osaston (*avdelningen*) kuraattorina, samaten yliopiston dosenttina, professorina ja Kuopion koulun rehtorina oppilailleen. Aikansa seuraaelämäään hän osallistui usein pöytä- ja maljapuheiden pitäjänä. Myös iäkkäänä senaattorina ja valtiopäivämiehenä (*lantdagsman*) hän oli kunnioitettu kirjoittaja ja puhuja.

Snellmanin kerrotaan pitäneen ensimmäisen suomenkielisen puheensa juhlista Elias Lönnrotin 60-vuotispäiviä Kaivuhuoneella 15. 5. 1862. Samassa yhteydessä hän piti puheen myös Matias Aleksanteri Castrénin muistolle. Tähän puheeseen antoi aiheita ilmeisesti ensinnäkin se, että Castrén oli suuri tutkimusmatkailija ja Lönnrotin edeltäjä Helsingin yliopiston suomen kielen professorina ja että Castrénin kuolemasta oli tullut kuluneeksi kymmenen vuotta noin viikkoa aikaisemmin (7. 5.). Kun oli päätetty pitää sen tilaisuuden puheet enimmäkseen suomeksi, myös Snellman menetteli niin. Puhe painettiin kokonaisuudessaan Suomettareen noin viikon kuluttua otsikkonaan “On malja juotu kunniaksi miehen ...” Tällä miehellä Snellman tarkoitti Lönnrotia, joka oli nyt siirtymässä pois yliopistosta täysin palvelleena. Hän siirtyi kuitenkin heti Castréiniin seuraaviin sanoin: “Seisoi ei monta aikaa sitten hänen rinnallansa mies toinen, osallisena hänen vaikutuksensa, meidän rakkaudessa hänen vertaisensa.” Samassa kokouksessa läsnäollut professori Sven Elmgren kirjoitti päiväkirjaansa, että Snellmanin ensimmäinen suomenkielinen puhe onnistui kyllä aika hyvin (“bra nog”). Elmgren oli toimittanut Snellmanin Litteraturladja vuosina 1850 – 54. On vaikea sanoa, miten paljon muut olivat hioneet kyseistä puhetta ennen sen pitämistä ja julkaisemista tai oliko puhe kokonaan muiden suomeksi muotoilema, mutta joka tapauksessa se julkaistuna on aivan hyvää senaikaista suomen kieltä. Täysin silloisen käytännön mukaisesti on esimerkiksi kirjoitettu, että “Suomen kansa on --- kovilta elämänsä vaiheilta vähäksi ahdistettu”. Epäilemättä puhe oli myös ääneen lausuttuna korrektia suomea; tiedetäänhän puhujan jo kouluikäisenä tottuneen puhumaan suomea, vaikka hän kirjoitti tällä kielellä vain vähän.

Perinteeksi muodostui Vilhelmin päivän juhliminen jo oppilaiden kanssa Kuopiossa ja sitten Helsingissä hänen asunnossaan Yrjönkadulla, jonne tavan mukaan saapui ylioppilaskunta, erityisesti sen fennomaaninen osa, lipuin ja lauluin osoittamaan hänelle kunnioitustaan.

JVS piti useimmat puheensa ruotsiksi, nuoruudessaan yksinomaisesti, mutta Kuopion-aika tarjosi enemmän mahdollisuuksia suomen kielen harjoittamiseen. Vanhempana ollessaan hän puhui suomeksi Suomalaisen Kirjallisuuden seuran kokouksissa ja muutaman kerran Vilhelmin päivänä. JVS:n käsikirjoituskokoelma osoittaa, että hän pyrki myös kirjoittamaan suomeksi, vaikka se ei aina ollut mitenkään helppoa. Tiedetään J. L. F. Krohnin auttaneen häntä muotoilemaan tekstejään.

Puheessaan Suomalaisen Kirjallisuuden seuran vuosikokouksessa (XII: 86 –89; 9) (Tal på finska litteratursällskapetets årsmöte 16. III 1871 (vuosikokous pidettiin 16. maaliskuuta kuten nykyisinkin) JVS perustelee suomen kielen käyttöään näin:

“Pidän kuitenkin velvollisuutenani tällä erällä noudattaa tapaa, sitä kieltä puhuen, jonka kirjallinen viljelys on Seuran pääasiana – olkoonhan sanani itse kielenkin puolesta köyhänlaiset ja epätasaiset.” (XII: 87)

Tässä samassa puheessaan hän kannattaa sellaista yhtenäistä suomen kirjakieltä, jota kaikki voisivat käyttää. Suomessa käytiin vuosina 1820 – 1840 murteiden taistelu, jonka tuloksena Agricolan luomaan länsisuomalaiseen kirjakieleen pääsi paljon myös itäsuomalaisia aineksia. Snellman näyttää kallistuvan huolimatta Kuopion-vuosien kokemuksistaan länsisuomalaisen kielenkäytön puolelle. Hän sanoo puheessaan:

“On siis ajatukseni, että Kalevalan kieltä, jo asiaa tieteelliseltä perustukselta katsoen, pitäisi suurella varovaisuudella käyttää nykyisessä Suomalaisessa kirjallisuudessa. Tekoasialliset syyt vielä enemmän vaativat tätä varovaisuutta. Ja mitä Kalevalan kielestä päätetään, se koskee jossakussa määrässä Itäsuomen kieltä yleensä. En luule siis erhettyväni, jos sanon, että mainitun varovaisuuden laiminlyöminen on pitävä maamme sivistyneemmät täst’edeskin vieraana Suomalaiselle kirjallisuudelle, ja myös osittain estävä sen leviämistä kansassa. “ (XII: 89)

On kuitenkin aivan ilmeistä, että JVS:n varoittelu itäsuomen kielestä ei johtunut mistään halveksunnasta tätä kielimuotoa kohtaan vaan hänellä tässäkin asiassa oli tähtäimessä laajempi kansallinen tavoite, nimittäin yhtenäinen kansalliskieli. Hän näet jatkaa näin:

“Kirjantekijälle täytyy tässä asiassa jättää vapaus sitä laveampi, jota suurempi arvo teoksella on aineen [siis: aiheen] ja esityksen puolesta. Mutta kohtuullista toki olisi, ettei Seura sallisi jonkun oudon kielimurteen karkoittaa yleisöä niiden teosten lukemisesta, jotka ilmestyvät Seuran omasta johdosta. Siten syntyisi esikuva selvempään ja tasasempaan kirjakieleen, jota luultavasti useammat maamme kirjallijat noudattaisivat.”

Juuri tätä sitaatin viimeistä virkettä on syytä painottaa: “Siten syntyisi esikuva selvempään ja tasasempaan kirjakieleen, jota luultavasti useammat maamme kirjallijat noudattaisivat.” On myös merkille pantavaa, miten Snellman ensin siteeraa Saksan suurta runoilijaa Schilleriä kansallistunnon puolesta puhujana ja jatkaa sitten, että meillä ei ole ollut Schilleriä, meillä on vain talonpoika Paavo Korhonen laulanut valitusrunonsa Suomen kielen hyljätystä tilasta ja että “molempain runoiliain

kaikenpuolinen erilaisuus kuvaitsee Suomalaisen kirjallisuuden vaivaloista oloa.” (XII: 87). Snellman siis asettaa tässä Saksan suurimman runoilijan vastapooliksi itäsuomalaisen talonpoikaisrunoilijan Paavo Korhosen.

JVS:n ääntä on kuvattu kuivaksi ja vivahteettomaksi mutta samalla voimakkaaksi.

Vuosilta 1869 – 1881 on säilynyt kirjoitettuna 25 JVS:n puhetta. Ne voidaan ryhmitellä:

- 1) esimiehen puheet Suomalaisen Kirjallisuuden seuran vuosikokouksissa,
- 2) hautajaispuheet (mm. G. Reinin, J. L. Runebergin, Fredrik Cygnaeuksen hautajaisissa,
- 3) puheet yliopilaille JVS:n 70- ja 75-vuotispäivinä sekä erinäisissä akateemisissa juhlissa,
- 4) puheet Vilhelmin päivänä.

Lisäksi JVS puhui monissa muissa merkittävissä tilaisuuksissa, esimerkiksi kun Sakari Topelius jätti yliopiston rehtorin tehtävät syksyllä 1878.

JVS kirjoitti ennakolta ne puheet, jotka hän piti tieteellisten yhdistysten kokouksissa ja samaten hautajaispuheet. Hän on myös esittänyt nämä puheet paperista, kun taas Vilhelmin päivän puheet ja maljapuheet hän on pitänyt vapaasti. Kuitenkin nämäkin puheet olivat todennäköisesti valmisteltuja, mietittyjä ja disposition avulla muistiin merkittyjä.

Tieteellisissä yhteisöissä pidetyt puheet on julkaistu asianomaisen yhteisön sarjoissa ja hautajaispuheet ja Vilhelmin päivän puheet Morgonbladetissa.

Suomalaisen Kirjallisuuden seurassa ja akateemisissa juhlissa pidetyt puheet käsittelevät miltei poikkeuksetta oikeutusta kansakunnaksi ja muutamat myös suomen kielen tulevaisuutta. Kansallisuuskysymyksissä JVS viittaa ajankohtaisiin tapahtumiin Euroopassa kuten Saksan ja Italian yhdistymiseen ja kansallisuusliikkeisiin Balkanilla. Suomen kielen kehitys ja sen aseman vahvistuminen kuvataan useissa puheissa väistämättömäksi ja kohtalomaiseksi.

Ajan merkkihenkilöistä pidetyissä puheissa JVS haluaa selvästi valottaa asianomaisen omia ominaisuuksia. JVS:n puhetta Runebergin haudalla on sanottu mahtavimmaksi Suomen historiassa. Hän puhui Suomen kansan puolesta laakeriseppelä kädessään. Puhuja kuvasi kauniisti Runebergin näkijän ominaisuuksia. Hän kertasi ajatuksensa lyhyesti suomeksi ja tähdensi, mitä runoilija oli merkinnyt suomenkieliselle kansanosalle. Hautajaishymnin päätyttyä seiso i JVS vielä paikallaan ja kääntyi sitten Fredrika Runebergin puoleen valituin kunnioittavin ja ja ystävällisin sanoin. Tämä puhe julkaistiin Uudessa Suomettaressa 14. 5. 1877 (XII: 353 – 354; **130**). Hän totesi:

“Ruotsin kielellä kirjoitti vainaja runonsa. Suomalaiset eivät ole saaneet niitä lukea kuin käännöksenä. Mutta kuinka peräti suomalaisen hengen eivätkö he ole havainneet niissä vallitsevan? Ja varsinkin suomalaiset henkilöt, olot ja mielialat ovat näissä runoissa saaneet. – Mistä tämä? Ei muusta kuin runoilijan suuresta sydämen rakkaudesta Suomenmaata kohtaan.”

Puheissa ylioppilaille ilmenee nuoruuden ja vanhuuden vastakohta ja moniin kohtiin hiipii vanhuuden resignaatiota. Samalla nämä puheet kuitenkin huokuvat itsetuntoa, tunnetta puhujasta ‘kansakunnan isänä’.

JVS:n puheet ovat muodoltaan ja sisällöltään selviä. Ajatuksenjuoksu on pitkää mutta loogisesti rakennettua. Itse puheet ovat melko lyhyitä, teksteistä päätellen kolmesta minuutista neljännestuntiin. Osaan puheista sisältyy jokin anekdootti, kun taas jotkin sisältävät vain viittauksen johonkin tunnettuun kertomukseen – ja tämäkin osoittaa, että samantyyppinen henkinen viljely yhdisti kuulijoita ja JVS:ia.

JVS suomen kielen käyttäjänä

Morgonbladetissa 9. 4. 1873 julkaistu Seitsemän veljeksien esipuhe on siksikin hyvin kiinnostava, että se on sekä ruotsiksi että suomeksi. (XII: 171 – 174; **56**). Suomenkielisessä versiossa on muutamia ilmaisuja, joihin voi kiinnittää huomiota.

– Siinä viitataan Suomalaisen Kirjallisuuden seuran Kaunotieteellisen tutkijakunnan antamaan *lauseeseen*, s.o. lausuntoon (*utlåtande*).

Teoksen yleinen *periajatus* = perusajatus.

– *mielemmin* = mieluummin.

– *tarkastus* = arvostelu (*recension*).

Mielenkiintoinen on JVS:n lausunto Suomalaisen Kirjallisuuden seuran arvostelijalautakunnalle 16. 3. 1881 seuran 50-vuotisjuhlan johdosta myönnettävän kirjallisuuspalkinnon saajasta (XII: 897 – 898; **431**). Se on käsikirjoitus, ja kommentaareissa on julkaistuna myös lopullinen muiden laatima lausunto, joka on suuresti toisenlainen muotoilultaan. JVS:n alkuperäisestä käsikirjoituksesta ilmenee, että Snellman kyllä osasi suomea, mutta ainakin hänen kirjallinen ilmaisunsa on monessa suhteessa puutteellista. Siinä on havaittavissa mm. seuraavia piirteitä:

– Joitakin kohtia on vaikea tai mahdoton ymmärtää kuten:

○ -- kirjantekijä **itte** taskaan kyselee

○ – kirjantekijä on kerännyt niitä tekoosioita

– Virheellisiä sananmuotoja:

joka *kasvin* [= kasvun] antaa | tarinan henkilö *antta* vastaukset | se *liikku* [= liikkuu] | *saatta otta* [n = saattaa ottaa] | *alkaava* [= alkava] | Luulisi siis vasta *sanattua* historiaa kirjoittamalla *voidaan* [= voitavan] todeksi näyttää -- | -- on mahdoton päättää, onko tämän historian kirjoittam^{onen} [= kirjoittaminen] hänelle *ansiotuva* [= ansioksi] taikka ei | vähäntäkään [= vähintäkään] viittausta | kaikkiin etevin (ks. Punttilan gradu) | arvoistella [= arvostella] | *eristystapa* [= esitystapa] | *vältää* [= välttää] | *kysumykseen*.

Samaten n:o **433** (10. 5. 1881) JVS:n kirjeessä ylioppilaskunnan varapuheenjohtajalle V. Porkalle (tämä on siis JVS:n itsensä laatima kirje):

Ystävällisesti pyydän, että Maisteri olisi hyvä ja määräisi jonku sopivan istumapaikan *Biblioteeka* taikka lukusalissa (voi kuitenkin tarkoittaa: Biblioteekan [kirjaston] lukusalissa).

- Väärä objektinmuoto: -- me *ylistämme* kaikki suuren runoilijan tekemät *runot* | (XII: 433, s. 899): -- pyydän siis suorastaan, että minulle *yksi Flasku* varalla pitäisitte.

Niin ikään virheellisiä objektinmuotoja on kirjeluonnoksessa J. L. F. Krohnille (vaikka teksti lieneekin maisteri Rothsténin tarkastama):

Vielä olette Te tieteelliselläkin alalla edistänet oman kielen tuntemisen ja runollisuutemme käsittämisen.

että Jumala teille vielä soisi monet vuodet - - jatkamaan isänmaalle *hyödilliset* vaikutuksenne.

Tällaisissa muodoissa ei sinänsä ole mitään ihmettelemistä, kun muistetaan, että juuri objektinmuoto kuuluu niihin suomen kielen piirteisiin, jotka yleensäkin tuottavat vieraskielisille suomen puhujille eniten vaikeuksia. Esimerkiksi olen kuullut monien äidinkieleltään ruotsinkielisten professorien puheessa aivan samantyyppisiä ilmaisuja. Mainitut Krohnin kirjeen esiintymät ovat aivan luonnollisia, vaikka maisteri Rothstén olisikin tarkastanut tekstin.

- Silloisen yleisen kirjoitustavan mukaisia saattavat olla:

Eivät enään anna *siaa* [= sijaa] | J. Krohnin *ulosantama* (kirja)

Aivan virheetön ei ole lopullinen lausuntokaan, jonka ensimmäisenä allekirjoittajana on kyllä Snellman, vaikka hänellä tuskin on ollut ratkaisevaa osuutta sen kieliasuun. Siinä on luettavissa mm. *suorittaa* [= suorittaa] | *töydentänyt* [= täydentänyt] | *ihaan* valmiina | *hairauksia* [= hairahduksia] kielen suhteen.

Mielenkiintoinen on myös hieman arvoituksellinen päiväämätön käsikirjoituskonsepti kirjeeksi yliopiston suomen kielen lehtorille J. L. F. Krohnille (XII: 902; 439). Se on joka tapauksessa täysin ymmärrettävää suomea. Sen on kylläkin mahdollisesti tarkastanut joku maisteri Rothstén tai Snellman on aikonut sen hänellä tarkastuttaa, koska siinä on sanan omille jälkeen tällainen välihuomautus:

Mag Rothstén Kan detta ord utelämnas, emedan för ofta upprepadt? I så fall endast "antimillenne" eli kirjoittaja kysyy: voidaanko tämä sana (siis *omille*) jättää pois, koska se toistuu niin usein?

Lopputuloksena on sitten hieman vaikeaselkoinen eli tällainen:

Lisäksi omille antimille olette Te suloisen oman mielen puvussa Suomalaiselle yleisölle tarjoneet, mitä parasta olette löytäneet rikkaimpain kansain kirjallisuudessa.

Ilmeisesti tässä tarkoitetaan sanoa, että olette omilla antimilla persoonallisesti tarjonneet. Suomen kielen sijamuodot Snellmanilla menevät helposti sekaisin kuten *omille* ja *omilla*. Muuten kirjoittajan toistuvaksi mainitsema sana *oma* ei toistu tässä kirjetekstissä yhtään kertaa paitsi sanan *omittaneet* vartalossa.

Kirjeessä on tietysti nykykielestä poikkeavia sananmuotoja jotka saattavat osin johtua silloisesta hapuilevasta suomen kielen kirjallisesta käytöstä [ks. VKS, Ensiesiintymiä !] ja osin kirjoittajan puutteellisesta kielenhallinnasta, kuten:

Te olette sanomalehdissä *jakailleet* nuorisolle ja vanhoille opettavaista, sivistävää, huvittavaa lukemista tai

Nuoruuden päivistä asti olette Te väsymättömällä hartaudella *omittaneet* kaikki hengenne voimat tähän työhön (tarkoittaa siis: *omistanut* henkenne voimat --) (Kirjoitustapa *ng pro nk* sanassa *hengenne* pohjautuu vanhaan kirjasuomeen.)

-- että Jumala teille vielä soisi monet vuodet ja vähentymättömiä voimia jatkamaan isänmaalle *hyödolliset* vaikutuksenne ja edelleen:

Täten ovat teidän kirjalliset rientonne paremmin kuin kenenkään muun *enäntäneet* Suomalaisen Kirjallisuuden ystävain lukumäärää.

Kun Snellman kirjoittaa: "-- on siis jo tullut kauniiksi esimerkiksi *isän maan* rakkaudesta", on nyky-suomalaiselle tietysti eri asia, kirjoitetaanko isänmaa yhteen vai erikseen.

Tämän Krohnin kirjeen kieliasu näyttää paremmalta kuin Snellmanin kirjeessä Volmari Porkalle 10. 5. 1881 (n:o 433). Tämä seikka viittaa Krohnille osoitetun kirjetekstin ulkopuoliseen tarkastukseen, koska Snellmanin suomen kielen oppiminen päättyi varmasti juuri vuonna 1881, hänen kuolinvuotenaan, joten mainitun lausunnon kieliasu edustaa hänen lopullista suomen kielen taitoaan. On kyllä mahdollista, että hän aivan vanhoilla alkoi unohtaakin suomen kieltä hyvin ruotsinkielisessä ympäristössä.

Joka tapauksessa on kiinnostavaa, että Snellmanin vanhoilla päivillään laatimissa käsikirjoituksissa esiintyy aivan samoja sananmuotoja kuin hänen toimittamissaan ja aivan ilmeisesti kirjoittamissaan Maamiehen Ystävän numeroissakin.

Edellä esitettyä taustaa vasten voidaan kysyä, julkaisiko Snellman suoraan omaa tekstiään Maamiehen ystävässä (1844 – 1855). Siitä lehdestä olkoon näytteenä se katkelma, joka sisältyy Raimo Savolaisen artikkeliin Snellman-instituutin julkaisussa *Käännetty Snellman* (2002: 15-17):

Muut kansakunnat maailmasa tietävät **itte** jotaan selittää **ittestään** ja kansan muinosista ajoista, mutta Suomalaisilla on näistä aina ollut yhtä vähän tietoa kuin vielä nytkin on. Ennen **muinen** tämä tietämättömyys tuli siitä, että **meiän** esivanhimmamme eivät osanneet kirjottaa eikä lukea. Nyt jokanen melkeen osaa lukea *pränttiä*; mutta herrasmiehet, jotka ruottalaisista kirjoista ovat saanet jotaan tietoa entisistä ajoista, eivät huoli mitään talonpojan opiksi *pränttiä*, ja taitaa kylläkin talonpojkkakin olla hitaampi opetusta hakemaan kuin viinaa juomaan. – Niin ovat ulkomaan oppineet olleet ensimmäiset, jotka tietävät Suomalaisista sanoa. Vaikka ei he meitä Suomalaisiksi kutu, mutta Finniksi, niin kuin vieläkin ruottalaiset meitä **kuttuvat**.

Tämän kirjoituksen otsikko kuuluu: Mitkä suomalaiset ovat (5. 1. 1844 = ensimmäinen numero)

Snellmanin varmasti laajin suomen kielen kirjallisen käytön areena olikin juuri Maamiehen Ystävä (1844 – 1855). Sitä kannattaakin katsella tarkemmin. Tarkastelen nyt numeroita 1 –14 /1844 Snellmanin tuotteina, vaikka ei olekaan varmaa tietoa siitä,

paranneltiinko hänen suomen kieltään ennen painoon menoa. Joka tapauksessa lehden kielessä on tämän jälkeen selviä muutoksia, mm. niin paljon savolaisuuksia, että Snellman ei varmaankaan niitä aktiivisesti käyttänyt. Esitän kielenpiirteet ryhmittäin ja otan huomioon vanhan kirjakielen yleisen taustan, mahdollisen murretaustan ja Maamiehen Ystävän kielenkäyttöä lehden muissa numeroissa.

Seuraavassa sulkeissa olevat numerot tarkoittavat Maamiehen Ystävän (= MY) numeroita ja Snellmanin esimerkkien yhteydessä nimenomaan vuoden 1844 numeroita. Merkintä **-sA** tarkoittaa sekä päätettä *-sa* että *-sä* ja **-ssA** päätteitä *-ssa* ja *-ssä*, merkinnät **-tOn**, **-tOin** johtimia *-ton*, *-tön* ja *-toin*, *-töin*.

Lyhenteet: ALFE 1 = Itämerensuomalainen murrekartasto Atlas linguarum fennicarum 1 (2004, SKS), k. = kartta, ks. = katso, Kettunen SM III = Lauri Kettusen Suomen murrekartasto (1940, SKS), VK = vanha kirjakieli. Viitteitä muihin lähteisiin kuten Heikki Leskisen, Paavo Pulkkinen, Jouko Koiviston, Matti Pääkkösen ja Martti Rapolan tutkimuksiin ei ole tässä yhteydessä esitetty, mutta ne tulevat esiin myöhemmässä laajemmassa tutkimuksessani J. V. Snellman ja suomen kieli.

Snellmanilla lähinnä itämurteisia muotoja:

-d- Snellman jättää tavallisesti *d*:n pois sellaisissa ominaisuudennimissä kuin *autuuen*, *alamaisuuela*, *lempeyellä*, *petollisuuen*, *omaisuuen*. Vanhimmassa kirjakielessäkin on kyllä tällaisia muotoja mutta tässä voi tuntua savon murteen vaikutus. Hän kirjoittaa myös *viisaudes* (1), ja *viisaudessansa* (13) ja kerran *kokoudessa* 'kokouksessa' (9) taivutettuna kuten *viisauus* : *viisauden*.

-ht- Snellmanin yksinäis-*h*:lliset muodot *ht*:n sisältävissä sanoissa ovat selviä itäsuomalaisuuksia: *ei taho* (3), *yhen* (5), *mahottomalta*, *ej tapahu*, *tahot* (8), *Pietari Särkilahen*, *yhenkään* (9), *lehessä*, *kaheksan*, *kaheksannessa* (13). Tällaisia muotoja esiintyy kyllä VK:ssa, Agricollallakin, ja 1800-luvulla niitä yrittivät istuttaa mm. Juteini, Gottlund ja Becker. Snellman saattoi hyvin saada heiltä mallia mutta yhtä hyvin myös paikallisesta Kuopion murteesta, jossa sanotaan ja varmaan sanottiin jo niihin aikoihin *mehtä* : *metän* (tämän tyyppin levikistä ks. Kettunen SM III k. 8). Sama kirjoituskäytäntö jatkui MY:ssä Snellmanin jälkeenkin ja vielä huomattavasti vahvistui. Snellmanilla on myös nykykielen mukainen *ahdistella* (13). Suomen kielen *t*:n astevaihtelu *t* : *d* näyttää tuottaneen vaikeuksia tapauksissa *sentähten* ja *tahtomme* 'tahdomme' (13), niin kuin aito savolainenkin voisi helposti kirjoittaa.

-kin Snellmanilla oli *-kin*-liite yleensä *-ki*-asuinen: *kuitenki* (1), *tarvitteeki* (2), *lihanki* (3). Myös *-kin* esiintyy: *vastaseksikin*, *yksinkertainenkin* (13). *-ki* ilman *n*:ää on itämurteinen, ks. k. Kettunen SM III 30. Myöhemmin *-kin* vakiintui MY:ssä.

-lk- : **-lj-** *kulettamaan* (8), *jälellä* (10). Nämä ovat erityisesti itämurteisia muotoja, ks. Kettunen SM III k. 53. Tästä *k*:n astevaihtelutyypistä Snellmanilla on sekä länsi- että itämurteisia muotoja. Myöhemminkin on esim. *kulettaja* (17/1844).

-llen Snellman käyttää tästä tulosijasta kahdenlaista päätettä, *-lle* ja *-llen*, joista jälkimmäinen näyttää olevan yleisempi ja esimerkkejä on varsinkin pronomineista: *näillen* (2), *joillen* (3), *minullen* (10). *-n*-loppuinen allatiivi *-llen* on vanhaa alkuperää

ja esiintyy nykyisinkin varsinkin laajalti itämurteissa ja on voinut olla tuttu lounaismurteissakin. Vuoden 1642 Raamatussa *n*-muotoja oli enää harvoin. Kun tällaiset *-llen* loppuiset sijat olivat harvinaistumassa 1800-luvun kirjakielessä, voidaan Snellmanin muotoja pitää murteellisuuksina ja ilmeisesti juuri savolaismurteisina. *-llen* säilyi MY:ssä myöhemminkin, esim. *meillen* mutta myös *tielle* (16/1850).

-pi *käypi* (2), *ompi* (1, 2, 7); *pitääpi*, *sanoopi* (3), *tekeepi* (3, 4) (eikä *käy*, *on*, *pitää*, *sanoo*, *tekee*). Ensimmäisen tavun jäljessä esiintyy vanhimmassa kirjasuomessa kaikkein yleisimmin *-pi* osoittamassa kolmannen persoonan muotoa. *ombi* oli yleinen *on*-muodon rinnalla. *-pi* yleistettiin sitten muidenkin tavujen jälkeen. Kun esimerkiksi Agricolan kirjoittama *sanopi* alettiin lukea *sanoopi*, siihen tuli sisältymään kaksi persoonapäätettä kuten on Snellmaninkin muodoissa *pitääpi*, *sanoopi*, *tekeepi*. Myöhemmissä murteissa *-pi*, *-p*-loppuiset muodot (kuten *juopi*, *juop*) ovat itä- ja pohjoissuomalaisia. Snellmanin *-pi*-muodot saattavat olla sekä itämurteisuuksia että vanhan kirjasuomen perintöä. *-pi* oli tuttu myöhemminkin MY:ssä.

-ssA: *maassamme* (1), *vanhoissa runoissa* (3)

Agricolan tavoin muikin vanhin kirjasuomi horjui inessiivi-sijan käytössä sekä yksinäis- että kaksois-*s*:llisen muodon (*maasa* ja *maassa*) että vokaali- ja konsonanttiloppuisen (*maassa*, *maasa* tai *maas*) muodon välillä. Kaikille niille on löydettävissä murrepohja. Kaiken aikaa on VK:ssä yleisempi *-sA*. 1700-luvulla alkaa *ss* voittaa jonkin verran alaa sisämaan murteiden vaikutuksesta, mutta ratkaiseva muutos tuli vasta 1800-luvun alussa. Tunnetuista kirjoittajista Juteini ja Becker olivat jo ehdottomasti *-ssA*:n kannalla, mutta Renvall horjui vanhan ja uuden välillä. Useiden muiden kirjoitustapojen tavoin myös *-ssA* pääsi voitolle raamatunkielessä vasta A. V. Ingmanin toimittamassa painoksessa 1859.

Kun Snellmanilla esiintyvät sekä *-sA* (*maakunnisa*, *Oulusa* (1), *kulkiisa* (5)) että *-ssA*, sen voi selittää kuvastavan taistelua vanhan ja uuden kirjoitustavan välillä. Kuitenkin jälleen on otettava huomioon näiden kirjoitustapojen välillä myös sama mahdollinen syy tai ainakin vaikutus kuin *ts*:n merkintätavoissa, nimittäin toisaalta Snellmanin koulukaupungin länsisuomalainen Oulun murre, koska sielläkin on *-sA*, ja toisaalta hänen silloisen asuinseutunsa Kuopion itäsuomalainen murre, jossa oli *-ssA*. Taistelu jatkui Snellmanin jälkeenkin MY:ssä, esim. *maailmassa* (16/1844) mutta *Maaliskuusa*, *Stockholmisa* (17/1844).

Lisäksi Snellmanilla on kerran myös vanha *sn*:llinen inessiivi *sairasna* (7). Se oli VK:ssa erittäin yleinen muoto Agricolasta aina 1800-luvulle asti. Kun Renvall pitää *-snA*-muotoja lähinnä itämurteisina, voitaneen tässäkin nähdä Snellmanilla tradition ja murteen taistelua samaan tapaan kuin *ts*-yhtymän kirjoittamisessa.

-tA: Se suomen kielen sijamuoto, partitiivi, joka ilmaisee kaikenlaista rajaamattomuutta, on partitiivi, ja sen päätteenä voi olla nykyisin pelkkä vokaali (esim. *kalaa*) tai *-tA* (esim. *monta*, *leipää*). Snellman suosi *-tA*-päätettä sellaisissa muodoissakin, joissa nykyisessä kirjakielessä on tavallisesti vain vokaali. Hän kirjoitti *elämätä*, *nuorempata* (2), *Maamiehen Ystävätä* (5). Vanhassa kirjasuomessa esiintyy ensimmäisen tavun jäljessä aina *t*, joka on erittäin yleinen myös kolmannen tavun

jäljessä. Snellmanilla on myös *sen parempaa* (3). *-tA* on itämurteinen piirre, ks. Kettunen SM III k. 5. Myöhemminkin horjunta jatkui, esim. *Jumalata* (MY 16/1850), *asiata* (20/1850) mutta *sellaista tavaraa* (17/1850).

-tA Se sijamuoto, joka ilmaisee, mitä ilman jokin on tai tapahtuu eli abessiivisija, on Snellmanilla yksinäis-*t*:llinen *-tA*: *estämätä, pakottamata* (9, 13).

Tämä esiintyy kautta vanhan kirjakielen yksinäis-*t*:llisenä. Kaksois-*t*:llinen päätte *-ttA* pääsee kirjakieleen vasta 1800-luvulla ja on 1800-luvun puolimaissa jo varsin yleinen. Suurin osa suomen murteista on *-tA*-aluetta, mm. Oulun tienoot ja myös itämurteet (ks. Kettunen SM III k. 36). *-tta* vähitellen vakiintui, esim. *ilman meidän avutta* (MY 10/1850).

-tr-: *atralla(s)* (1), *atrat* (2), *otrajauhoja* (3). Tällaiset *t*:lliset muodot *atra, otra* ovat selvästi itämurteisia, ks. Kettunen SM III k. 21.

-ts-: Kun *ts* esiintyy suomen murteissa hyvin moniasuisena, niin eri murteiden edustus näkyy jo varhain myös kirjasuomessa. Länsisuomalainen ja myös pohjois-Pohjanmaan murteissa tavattava *ts*:n esiintyminen *tt*:nä kuvastuu monilla viime vuosisatojen kirjoittajilla esim. sanassa *itte* ‘itse’. Tällaisia muotoja ei lopulta kuitenkaan hyväksytty kirjakieleen.

Snellmanillakin olivat vielä tavallisia *tt*:lliset sananasut kuten *itelläni, itte, ittekullakin, ittiäni, Ruottalaiset* (1), *kattoneet* (3). Toinen *ts*:n kirjoitustapa hänellä on *ht* kuten sanoissa *mehtäsellä* ‘metsäisellä’, *mehtien* (10), *jouhten* ‘joutsen’ (8), *kuhtu* (7), *ihdensä* (6, 9), *ihitiänsä* (7) (myös *itsiänsä*, 10), *seihtemän* (myös *seittemän*) (9), *seihtemästä* (7), *seihtemen* (13) (myös *tarvihti* (5), *tarvihtisi* (7)). Siinä on kyseessä itäsuomalainen ja keski-Pohjanmaallekin levinnyt tapa ääntää *ts*-äänneyhtymä, ja se tavataan vanhassa kirjasuomessakin, esim. Frosteruksella *Jouhtenet* ‘joutsenet’ ja Achreniuksella *cahtomatta*. Yhden kerran Snellman on merkinnyt myös *itsiänsä* (10).

Sekä *tt*:llistä että *ht*:llistä kirjoitustapaa voidaan pitää vanhan kirjasuomen perinteen mukaisina, mutta *tt*:lliset ovat samalla myös Oulun murteen ja *ht*:lliset Kuopion murteen muotoja. Snellman oli käynyt triviaalikoulun Oulussa ja hän asui Maamiehen Ystävää toimittaessaan Kuopiossa, vieläpä avioitui suomenkielisen kuopiolaistytön kanssa ja siten mainitut kirjoitustavat ovat voineet saada tukea näistä murteista. Kirjoitustapojen taistelu jatkui hänen jälkeensäkin, esim. *ettei tarvihtisi, havaitti, ittellensä* (MY 17/1844), mutta jo muutamaa vuotta myöhemmin varsin säännöllisesti *tarvitsee, katso, kutsuu* (16/1850), *itseksseen* (20/1850).

Näissä erilaisissa kirjoitusasuissa (*tt, ht, ts*) on Snellmanilla kyseessä kirjallisen tradition ja murteiden taistelu. Tapauksessa *itsiänsä* tulee lisäksi esiin kolmas, vakiintuvan kirjakielen muoto.

- Konsonantin kahdentaminen:

Vanhimmassa kirjakielessä (mm. Agricola, Hemming, Sorolainen) esiintyi yleisesti, vuoden 1642 Raamatussa jo harvemmin, *ll*:n, *mm*:n, *nn*:n ja *nn*:n asemesta vain lyhentynyt *l, m, n, r* (esim. 1642 *täynäns*).

Snellmanilla on molempia käytäntöjä: *tainut, älynnyt* (1), *enättä* ‘ennättää’ (8) ja *ensimäisellä* (11), joka oli vielä 1642-vuoden Raamatussakin yksinäis-*m*:llinen.

Itämurteisto ja Pohjois-Suomi (ei Oulu) ovat *ensimmäinen*-tyypin aluetta (Kettunen SM III k. 87), ja Snellmanin kirjoitustapa voi kuvastaa sitä. Toisaalta hänellä on *tiennyt* (1) (vertaa savon *tiennä*) ja jopa *puollustajan, puollustamaan, viimeisessä* (9). Snellmanilla on horjuntaa *k:n, t:n* ja *p:n* kahdentamisessa: *moitisin, vaika* (1), *paikansa* (9), *potaati* (13). Kahdentamisen horjumista näkyi usein myöhemminkin, esim. *jälkimäisistä* (MY 16/1850), *luullessamme* ‘luullessamme’, *tuorreista, palvelluksesta* (17/1850), *maanviljelyksestä, tuonneet, lyönneet, jätettään* 20/1850).

-Vokaalin heittyminen pois sanan lopusta:

Snellman heittää usein pois sanan loppuäänteen. Tämä piirre näkyy seuraavissa ryhmissä: partitiivissa (esim. *ei ole tarvet*, 5), ehtoa ilmaisevassa tapaluokassa konditionaalissa, kolmannessa persoonassa (*saattais, 2, pitäis, 3, olis, 7, 13*), omistusliitteessä *kontissas, 1*), *sisartas, veliäs, 3*) ja lukusanojen alkuosassa (*kuus sataa, viistoista, viiskymmentä, 11*).

VK:ssa esiintyi loppuheitto mm. partitiivin *-tA*-päätteisissä muodoissa aluksi verraten usein, mutta ennen pitkää yhä harvemmin, esim. Agr. *punaist*, konditionaalin yksikön 3. persoonan muodoissa melkein aina, esim. *olis* ja yksikön 2. persoonan omistusliitteessä säännöllisesti, esim. *tykönäs. punaist*-tyyppi jäi jo 1600-luvun alussa suurin piirtein käytöstä, *olis* ja *tykönäs* -tyypit 1800-luvulla. Auktoriteetit Becker ja Renvall asettivat vokaaliloppuisten käytön ehdottomaksi vaatimukseksi. Itä- ja länsimurrekin lähes kokonaan (myös Oulu) edustavat *poikas*-tyyppiä (Kettunen SM III k. 177).

Kun Snellman vielä käytti kirjakielestä jo hävinneitä tai häpymässä olevia ja ihan savon murteen mukaisia muotoja *olis, kontissas, viiskymmentä*, siihen vaikuttivat luultavasti hänelle tutut Oulun ja Kuopion murteet. Kun hän tavoitteli kirjakieltä, hän ei luonnollisestikaan kirjoittanut *kontissasj* ja tuskin hän olisi osannutkaan merkitä savolaista *j*-pehmenystä. Myöhempää vakiintumista osoittaa esim. *hyväksesi* (MY 16/1850), mutta *olis* saattoi esiintyä silloinkin.

- Muita sananmuotoja:

– *eroitaksen* ‘eroaa, on erilainen’ (9), *Suomenkansassa näyttäksen* ‘tulee näkyviin’ *toki muutamia* (13). Tällaiset *-ksen-* ja *ikse(n)* -loppuiset refleksiivimuodot ovat selvästi itämurteisia. Agricolallakin esiintyy *kiennexen* ‘käännäksen’ (R 1969: 40).

– *kolmet vuotta* (7): Muoto *kolmet* ‘kolme’ on esiintynyt harvakseltaan juuri savolaismurteissa, ks. Kettunen SM III k. 35.

– *saahaan* (7), *saahaksensa* (13): *saada*-verbin *h*:lliset muodot *saaha ~ suaha* ovat itämurteisia, ks. Kettunen SM III k. 73. Numerossa 15/1844 kirjoitettiin edelleen *saaha* mutta myöhemmin *saadaan* (17/1850).

– *reisutkaaten, toimittakaaten* (10): *-ten*-loppuiset imperatiivit ovat itämurteisia, ks. Kettunen SM III k. 92. Kaksinkertainen persoonapäätte *-te(n), -te(k)* esiintyy itäisissä savolaismurteissa, myös pohjoissavolaisissa murteissa. Myöhemmin kirjoitettiin: *katsokaat, seuratakat* (17/1850).

kansa ‘kanssa’ (2): Itämurteet ja pohjois-Suomi ovat *kansa*-aluetta (Kettunen SM III k. 117). Muoto *kanssa* vakiintui, esim. *Jumalan kanssa* (MY 16/1850).

– *luultan* (1), *ettei luulta* (2), *luultaan* (3). Ne ovat syntyneet sellaisten vanhojen säännönmukaisten konsonanttivartaloisten mallien kuin *kieltä* : *kieltään* : *kielttiin* mukaan. *kuolta*-tyyppi on itä- ja osittain länsimurteinen ja esiintyy myös Oulun murteistossa (Kettunen SM III k 84). Pian kirjoitettiin *luullaan* (MY 20/1844).

Snellmanilla lähinnä länsimurteisia muotoja:

–**ia-** *ea*-loppuiset sanat ovat Snellmanilla tavallisesti –*ia*-loppuisia kuten, *komia*, *oikia* (1), *kauhian* (7), *hopiarupla* (2). Vanhassa kirjasuomessa oli –*iA*-tyyppi (*oikia*, *selkiästi*) kaikkein tavallisin Agricolasta alkaen ja myös 1642-vuoden Raamatussa. Sitä käytettiin kirjakielessä vielä kauan 1800-luvulla, myös MY:ssä, esim. *705 hopia ruplaa*, mutta toisaalta *oikea*, *valkea* ‘tulipalo’ (16/1850) ja *kullan ja hopean* (17/1850). –*iA* perustuu alkuaan lounaismurteisiin; myöhemmissä murteissa se on pohjalainen (myös Oulun murteessa).

–**lk-** : –**lj-** *hyljättävä*, *peljännyt* (9). Tyyppi *näljän*, *härjän* on länsi- ja pohjoissuomalainen (myös Oulussa), ks. Kettunen SM III k. 53. Myöhemminkin esiintyi MY:ssä, esim. *peljättävästi* ja jopa vahva-asteisessa *hyljäämään* (20/1844).

Noihin aikoihin olivat kirjakielessä yleensäkin vielä vahvoilla länsimurteiset piirteet, kun murteiden taistelua oli vielä menossa. Vasta varsinkin Lönnrotin ja Reinhold von Beckerin ansiosta saatiin itämurteet selvästi mukaan kirjakieleen.

Vanhan kirjasuomen perintöä Snellmanilla:

–**ks-**: *hoxata* (1). *x*-kirjain *ks*:n merkkinä säilyi kauan 1800-luvulle. Raamatunkielessä *ks* tuli *x*:n tilalle 1853. MY:ssä sitä ei kuitenkaan enemmälti tavata, vrt. esim. *hoksan* (15/1844).

– **meiän** *esivanhimmamme* (1). Vanhimmilla kirjoittajillamme oli hyvin yleisesti omistusliitteen edellä heikko aste (esim. *sinun Poias* ‘poikasi’). Se on samalla läntinen murrepiirre. 1642-vuoden Raamatussa heikkoasteisuus rajoittui etupäässä ns. ominaisuudennimiin, esim. *pahudes* ‘pahuutesi’, ja harvoin kirjoitettiin enää esim. *vanhemmans* ‘vanhempansa’. Snellman kuitenkin noudattaa *esivanhimmamme*-tapauksessa vanhan kirjasuomen perinnettä. Se on samalla läntinen murrepiirre. Hänellä on myös vahva-asteinen *esivanhimpaimme* (13) ja Lönnrotilla *esivanhempamme* (18/1844).

–**tOin**: Suomen kielen –*ton*-loppuiset sanat ilmaisevat kantasanan ilmaiseman tarkoitteen puuttumista (esim. *leivätön*). Nämä nykykielen –*tOn*—loppuiset laatusanat olivat VK:ssa säännöllisesti –*tOin*-loppuisia, myös 1642-vuoden Raamatussa säännöllisesti (*syytöin* : *syyttömän*), ja MY:ssäkin niitä viljeltiin. –*tOin* onkin alkuperäinen muoto ja sitä käyttää Snellmankin: *kelvotointa* (6), *syytöin* (9), *kunnotoin* (13). Nykyiset itämurteet tuovat muiston tästä vanhasta muodosta usein

esiintyvässä loppupehmennyksessä, liudennuksessa (*kelevotonj*) (ks. Kettunen SM III k. 204).

v-: *neuomalla* ‘neuvomalla’(1) : v:n katoaminen u:n vierestä oli yleinen piirre VK:ssa ja murteittain se tunnetaan vieläkin. v:llisiä esiintymiä alkoi kuitenkin pian näkyä, esim. *neuvottomuuen* (17/1844), *neuvoillaan* (MY 20/1850).

- Lyhyt vokaali pitkän paikalla: *saliinsa* ‘saaliinsa’ (7). Tämä Snellmanin kirjoitustapa on hieman yllättävä, ellei se olekin painovirhe. Ensimmäisen tavun pitkän vokaalin merkitseminen yhdellä kirjaimella kuuluu jo 1600-luvun puolella poikkeukselliseen käytäntöön. Juteini ja Renvall olivat selvästi nykyisen merkinnän kannalla, vaikka sen noudattaminen ei aina heille onnistunutkaan. Vanhoillinen Carl Helenium – virsi- ja sanakirjan tekijä – kyllä taisteli vielä 1838 vokaalien kahdentamista (“fördubbling”) vastaan kirjoituksessa.

Lyhyt loppuvokaali sellaisessa muodossa kuin (*yli kuusisataa*) *ajastaika* (‘yli kuusisataa vuotta’ (1) perustuu alkuaan lounaismurteiden jälkitavujen pitkän vokaalin lyhenemiseen. Pitkien vokaalien merkitseminen jälkitavuissa oli pitkään horjuvaa, esim. *havaitan*, *saarnamaan* (20/1844). *seuravat* (17/1850).

- Muita sananmuotoja:

-- *ei tytynyt* (2), *tytyvällisyys* (10): VK:ssä oli käytössä länsimurteiden mukainen lyhyt vokaali *tyytyä*-sanassa ja sen johdoksissa ensimmäisessä tavussa. Myös *tyytyä* esiintyy Snellmanilla (13). Myöhemminkin y ja yy taistelivat tässä sanassa, esim. *tytyisivät* (19/1844), *tytyväisyydellä* (16/1850).

– *lämpymällä* (3): *lämmän*-sanan eräissä esiintymissä (mm. *lämmyn*, *lämpymä*) ja siitä muodostetussa *lämmittä*-verbissä tavataan useilla VK:n kirjailijoilla ja monissa Etelä-Suomen murteissa i:n paikalla y (ks. ALFE kartta 31.2.). Myöhemmin esim. *lämmän*, *lämpymän mittari* ‘lämpömittari’ (16/1844)

– *ijällinen* ‘iäkäs’ (10): VK:ssä käytettiin tämäntyyppisiä –*llinen*-loppuisia johdoksia.
– *siaisena* (6): j:n puuttuminen tästä sanasta oli pelkästään ortografinen; tässä ruvettiin kirjoittamaan j vasta 1800-luvun jälkipuoliskolla; samaten puuttuu j VK:n tekijää ilmaisevissa sanoissa kuten *palveliat*, *tekiä*). MY:ssä myöhemminkin esim. *rikkauden siaan* (17/1850) ja myös *lai* ‘laji’ (19/1844), *palveliat* (20/1850).

– *pelkäisivät* ‘pelkäsivät’, *saarnaisivat* ‘saarnasivat’ (9): Tämäntyyppisten verbien mennyt aikamuoto oli 1642-vuoden Raamatun kielessä aina diftongillinen riippumatta siitä, onko niihin alkuaan kuulunut diftongi vai ei. Se perustuu erinäisiin, ainakin osaksi kansankielessä tapahtuneisiin sekaannuksiin. Myöhemminkin esim. *uppoisi* ‘upposi’ (17/1844).

– *munkein* ‘munkkien’ (9); myöhemminkin esiintyi MY:ssä tällaisia muotoja, esim. *merkkein* (16/-44). 1642-vuoden Raamatussa i-vartaloisissa sanoissa (nomineissa) esiintyi säännöllisesti *ei* lounaissuomalaiseen tapaan.

Ruotsin kielen vaikutusta:

Snellmanilla on *ej* sanoissa *ej* 'ei' (1, 6, 8) ja *Kejsarin* (4) (ruotsin *ej, kejsare*). Hän kyllä osasi kirjoittaa myös *ei* esimerkiksi sanassa *oikeen* (4). Kirjoitusasu *nejtto* 'neito' (5) on virheellinen, sana oli ehkä outo kirjoittajalle. Niin ikään *talonpojkekakin*-sanassa (1) kuvastuu ruotsin *pojke*. Sellaiset sanat kuin *prännttiä* 'tekstiä' ja *prännttiä* 'painaa' saattoivat esiintyä noihin aikoihin muuallakin painetussa tekstissä, esimerkiksi Gustaf Erik Eurénilla 1857 (Pulkkinen 1972: 122)

Koko Snellmanin aikaiselle kirjasuomelle oli ominaista, että käytettiin runsaasti kaikenlaisia ruotsista käännettyjä ilmaisuja, ja niitä vilisee Snellmanin teksteissäkin kuten *Jumalan päälle uskoneet, heidän mieltä ylösvalaisi, ylöskasvattaa* (3), *että maakunta yli kuusisata ajastaika oli Ruottin alla* jne.

Päätelmiä

Kun kysytään, miksi Snellmanin suomen kielen kirjoitus oli horjuvaa, niin syitä on useita:

- Kun Snellman suosi länsisuomalaista kielenkäyttöä, niin se johtui pääasiassa siitä, että silloin oli kirjakielessä käytössä vielä paljon yksinomaan länsisuomalaisia murrepiirteitä, joista osa oli periytynyt Agricolalta saakka. Näitä piirteitä vielä vahvasti se puhesuomi, jota hän oli ensiksi oppinut varsinkin kouluaikanaan Oulussa.

- Snellmanin oma suomen kielen kirjallinen käyttö oli harjaantumaton, hän kirjoitti suomeksi varsin vähän. Tämä harjaantumattomuus näkyy Maamiehen Ystävän ensimmäisissä numeroissa selvemmin kuin myöhemmissä.

- Snellmanin Kuopion-kauden aikoihin hyvätkin suomen taitajat saattoivat kirjoittaa mieluummin ruotsiksi. Vanhan kirjasuomen tuntija Martti Rapola totesi: "Vielä 1830–40-, jopa 50-luvulla kaikki muut kuin uskonnon ja kotipiirin asiat olivat sellaisia, että työstä niistä oli suomea tehdä." On kuvaavaa, että Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kokousten pöytäkirjatkin laadittiin ruotsiksi vuosina 1831 – 1858, ja supisuomalainen Lönnrotkin jaksoi laatia niistä vain neljä pöytäkirjaa suomeksi. (Rapola 1969: 108.)

- Snellmanin suomen kieleen vaikutti myös hänen äidinkiensä ruotsi.

Näitä taustoja vasten Snellmanin kirjoittaminen ymmärrettävällä suomen kielellä oli hämmästyttävä saavutus.

J. V. Snellman hallitsi suomen kielen Kuopion-vuosinaan ilmeisen hyvin mutta alkoi nähtävästi unohtaa sitä vanhemmiten Helsingin varsin ruotsinkielisessä kieliympäristössä ja ehkä ikääntymisen vuoksi. Snellmanin kiivaalle taistelulle suomen kielen oikeuksien puolesta oli todella hyvät perusteet. Hän joutui käyttämään suomea kirjallisen tradition, murteiden ja ruotsin kielen vaikutuksen ristipaineissa. Murteista hän tunsi luonnollisesti parhaiten koulukaupunkinsa Oulun ja myöhemmän työpaikkansa Kuopion murteen, jälkimmäisen myös savolaisen aviopuolisonsa kautta.

Jos kysymme, osasiko J. V. Snellman suomea ja jopa savoakin, voimme nähdäkseni vastata tähän kysymykseen myöntävästi.

